

de interactie met publiek en omgeving aanwakkert. Dat ligt niet aan de medewerkers; het is vooral een probleem van opleiding. Die heeft geen oog voor bijkomende effecten. Natuurlijk moeten bibliotheekmedewerkers geen maatschappelijk assistenten worden, maar ze moeten wel socio-culturele reflexen hebben. De bib is immers een van de weinige plaatsen waar jonge moslimvrouwen vrij kunnen vertoeven, het is een stille plek voor grote gezinnen, het is een haard voor culturele uitwisseling. We trachten met een projectmatige aanpak dit bewustzijn aan te scherpen, maar vele bibliotheken houden zich voorlopig afzijdig." En dat terwijl van bibliotheken een enorme kracht kan uitgaan, de recente geschiedenis heeft het andermaal bewezen.

Hilde De Brandt,

Stafmedewerker LOCUS, cultuur & samenleving

Lees het volledige verslag op www.locusnet.be

Impressies over de reis op www.gemeenschapsvorming.be
www.stadtbibliothek-neukoelln.de

Jon Orwant. Foto: Timothy Vollmer.
(<http://www.flickr.com/photos/sixteenmilesofstream/>).

Google Book Settlement

Op het World Library and Information Congress in Milaan was de boodschap van Google duidelijk. Jon Orwant, Engineering Manager van de internetgigant, vatte de missie van zijn bedrijf samen: Google wil gebruikers een antwoord bieden op hun vragen. Die antwoorden staan soms in boeken. Vandaar dat Google nu in samenwerking met steeds meer bibliotheken op grote schaal boeken inscaneert. Op dit moment digitaliseert Google ongeveer 30 miljoen boeken, maar in zijn antwoord op een vraag uit de zaal gaf Orwant toe dat de ambitie veel verder reikt. Er zijn door de eeuwen heen naar schatting 100 miljoen boeken gepubliceerd. Als het enigszins mogelijk is, wil Google ze allemaal inscannen.

Niet iedereen is zo gelukkig met Google Books. In de Verenigde Staten hebben auteurs en uitgevers tegen het bedrijf een proces aangespannen. Zij zijn van mening dat Google een inbreuk pleegt op het auteursrecht door boeken te scannen die nog auteursrechtelijk beschermd zijn. Het gaat om een zogenaamde 'class action': de eisers spreken namens alle auteurs en uitgevers. De uitspraak zal dan ook gelden voor auteurs en uitgevers die zich geen partij gesteld hebben. In België en de meeste Europese landen bestaat deze vorm van procesvoering niet.

Google wil een vonnis vermijden en probeert met de eisers tot een minnelijke schikking te komen: het Google Book Settlement. De schikking moet bekrachtigd worden door de rechtbank die daarover een hoorzitting organiseert. Dit was

het onderwerp van een debat op het IFLA-congres in augustus waar Orwant het woord voerde. De advocaat **Jonathan Band** gaf er toelichting bij de inhoud van de schikking. Deze heeft alleen betrekking op boeken en uittreksels eruit, dus niet op bijv. tijdschriftartikelen of illustraties. Voor alle boeken die Google scande t.e.m. 5 mei 2009 betaalt het bedrijf een eenmalige vergoeding van 45 miljoen dollar. Voor boeken die na die datum gedigitaliseerd worden, maakt de schikking een onderscheid tussen 'in druk' en 'niet in druk'. Als het boek commercieel niet meer verkrijgbaar is (niet in druk), dan mag Google het weergeven zonder toestemming van de rechthebbenden. Het bedrijf kan dan toegang tot de boeken verkopen, mag een deel ervan weergeven in een voorvertoning, mag fragmenten van enkele regels opnemen in zoekresultaten en mag gebruikers via een beperkt aantal terminals in bibliotheken gratis toegang verlenen. Rechthebbenden kunnen Google wel verbieden om hun boeken weer te geven ('opt out') door dit te melden. Boeken die nog commercieel verkrijgbaar zijn (in druk), mag Google wel gebruiken, maar niet weergeven. Ze mogen dus wel gescand en geïndexeerd worden, maar ze zullen niet verschijnen in zoekresultaten en ze kunnen niet geraadpleegd worden door gebruikers. Rechthebbenden kunnen Google wel de toestemming geven om hun boeken toch te tonen ('opt in'). Twee kopieën van Googles databank worden gehost bij wetenschappelijke instellingen en zijn daar beschikbaar voor 'niet-consumptief' onderzoek. Wetenschappers kunnen er gebruik van maken, zolang ze de boeken die erin opgenomen zijn niet lezen. Linguïstische analyse of onderzoek naar de boekproductie in een bepaalde periode of bepaalde regio zijn zo mogelijk.

De overeenkomst bepaalt dus dat Google verder mag

digitaliseren en commercialiseren. De rechthebbenden ontvangen 63 procent van de inkomsten. Het softwarebedrijf betaalt ook 34,5 miljoen dollar voor de oprichting van een Book Rights Register dat de rechten van de auteurs en uitgever zal beheren en dat door hen gecontroleerd zal worden. 'Volledig meewerkende bibliotheken' ontvangen volgens de schikking een digitale kopie van de boeken die zij hebben laten scannen. Het gebruik hiervan is echter beperkt tot het bewaren, het maken van een vervangingskopie, toegang voorzien voor personen met een leesbeperking, indexering, niet-consumptief onderzoek en toegang tot maximaal vijf opeenvolgende pagina's voor studenten en onderzoekers.

Tijdens het debat wees **James Neal** van Columbia University erop dat met de schikking het belang van licenties weer toeneemt, ten koste van een algemeen geldig auteursrecht. Voor bibliotheken is dit geen goede zaak. Het beheer van licenties is complex en bovendien dreigt alleen wie het kan betalen nog toegang te krijgen. Veel van de thema's die Neal aanbracht, werden door de grote bibliotheekorganisaties in een officieel standpunt opgenomen naar aanleiding van de hoorzitting die de Europese Commissie begin september over de zaak organiseerde. De standpunten van Ifla, Eblida en Liber zijn in hoge mate gelijklopend.

Ze benadrukken alle drie het belang van Google Books voor onze samenleving. De nieuwe diensten die Google kan ontwikkelen dankzij de overeenkomst, zullen echter buiten de Verenigde Staten niet beschikbaar zijn. Een boek geschreven door een Vlaamse auteur en uitgegeven in Amerika, zal in Vlaanderen niet toegankelijk zijn als het door Google gedigitaliseerd is. Het Google Book Settlement schept dan ook een wereld met twee snelheden. Dit is een duidelijk competitief nadeel voor Europese instellingen, in het bijzonder voor onderwijs en onderzoek. Om de overeenkomst ook elders te laten gelden, moet Google land per land tot een schikking komen, daarbij rekening houdend met de nationale wetgeving. Hoe een regeling er dan zal uitzien, is nog niet duidelijk. Ze zal in elk geval gebaseerd zijn op het Google Book Settlement. Vandaar ook dat de drie bibliotheekorganisaties deze onder de loep nemen.

Met zijn digitaliseringsprogramma heeft Google een voor-sprong van vijf jaar op zijn concurrenten. Onlangs liet zelfs de Bibliothèque Nationale de France (BnF) zijn verzet tegen de softwaregigant grotendeels varen. Google heeft een monopoliepositie en dat is gevaarlijk, zeker als het bedrijf straks abonnementen begint te verkopen en daarvoor zelf de prijzen kan bepalen. The Economist minimaliseert deze dreiging omdat de krant de zoekmachine, terecht, in de eerste plaats ziet als een machine die advertenties plaatst. In het huidige businessmodel heeft Google er dus belang bij dat zoveel mogelijk mensen toegang krijgen. Of de krant gelijk heeft en hoe lang het businessmodel gehandhaafd blijft, valt nog af te wachten. Google lanceerde op de Frankfurter Buchmesse alvast zijn online boekhandel Google Editions. De schikking biedt ook geen enkele garantie op langetermijnbewaring. Google beschikt straks over een

groot deel van het boekenerfgoed van de hele wereld in digitale vorm. Wie garandeert dat het bedrijf dit ook zal bewaren als het plots van strategie zou veranderen? Verder loert censuur om de hoek. Google kan immers tot 15 procent van de databank uitsluiten. De bibliotheeksector vraagt dan ook dat het bedrijf minstens een lijst publiceert van werken die niet getoond worden met de reden waarom. Privacy is een ander aandachtspunt. Google zou immers interessante gegevens over het gedrag van de gebruikers kunnen verzamelen. De overeenkomst biedt geen garanties dat de privacy van de gebruikers gerespecteerd zal worden. De toegang tot de databanken voor onderzoek zal gecontroleerd worden door de instellingen die zorgen voor de hosting. Welke garanties zijn er dat zij onderzoekers op een objectieve manier toegang zullen bieden of dat Google zich onafhankelijk zal opstellen ten aanzien van belangengroepen? In elk geval lijkt het erop dat buitenlandse onderzoekers niet toegelaten zullen worden, een competitief voordeel voor onderzoek in de VS dus. De bibliotheekorganisaties vinden ook dat de schikking expliciet moet vermelden dat de rechten die de gebruikers hebben volgens de auteurswetgeving voorrang hebben op de schikking zelf. Ifla heeft nog bedenkingen bij het feit dat bibliotheken als marketinginstrument gebruikt worden. Bovendien vraagt de internationale bibliotheekkoepel dat bibliotheken ook betrokken worden bij het beheer van het Book Rights Registry omdat zij ook een belangrijke bijdrage leveren aan het samenstellen van de databank met gedigitaliseerde boeken die Google opbouwt.

Na de hoorzitting in Brussel liet de Europese Commissie al verstaan dat het auteursrecht ten volle gerespecteerd moet worden bij de digitalisering van boeken. Tegelijkertijd besefden commissarissen Viviane Reding en Charlie McGreevy wel dat een aanpassing van de gefragmenteerde regelgeving in Europa nodig is, zeker met het oog op verweesde werken en boeken die niet meer verkrijgbaar zijn. Zij zien in dat een oplossing op Europese schaal nodig is.

Midden november amendeerde Google de schikking. Daardoor vallen alle boeken buiten de regeling die na 5 januari 2009 gepubliceerd zijn in andere landen dan de VS, Groot-Brittannië, Canada of Australië. Wetenschappelijke bibliotheken protesteren tegen de omschrijving van 'institutional consortium' die Google in het amendement gebruikt en die onder meer toekomstige consortia al bij voorbaat uitsluit. Verder kan het Book Rights Registry toestaan dat de gedigitaliseerde boeken geraadpleegd worden op meer dan één terminal in openbare bibliotheken. De hoorzitting door de Amerikaanse rechtbank is uitgesteld tot 18 februari 2010. Daarnaast voelt de Europese Commissie de nood aan om het Europese auteursrecht te hervormen. Reden genoeg om als bibliotheeksector waakzaam te blijven.

Bruno Vermeeren, WBAD
met dank aan Kaat Van Wonterghem, VOWB